

1.5 การพัฒนาชุมชน ความสุขสมบูรณ์แห่งชีวิต

การพัฒนาชุมชน จึงเป็นความพยายามที่จะเสียดุลความสุขสบาย หรือประโยชน์ส่วนตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวมที่พึงจะเกิดขึ้นในการพัฒนาชุมชน

การพัฒนาชุมชน เป็นเรื่องของคนในชุมชนที่อาสาพัฒนาชุมชนของตนเอง

การพัฒนาชุมชน เป็นเรื่องของคนนอกชุมชนที่อาสาพัฒนาชุมชนด้วยความสำนึก รับผิดชอบต่อสังคม

การพัฒนาชุมชน เป็นเรื่องของคนใน จับมือกับคนนอกชุมชน และร่วมกันพัฒนาชุมชน

เป็นเรื่องของคนนอกชุมชนที่เข้าไปมีส่วนร่วมกับคนในชุมชน เพื่อให้คนในชุมชนมองเห็นปัญหาของตนเองได้ชัดเจนยิ่งขึ้น ว่าควรจะทำอะไร ทำอย่างไร

ผลแห่งการมีส่วนร่วมดังกล่าว ทำให้เกิดการพัฒนาขึ้นทั้งสองฝ่าย ทั้งนักพัฒนา อาสาสมัคร กับชาวบ้าน

เพราะเหตุว่า นักพัฒนา อาสาสมัคร เข้าไปเรียนรู้ชีวิตความเป็นอยู่ และแนวทางการแก้ปัญหาจากชาวบ้าน

เข้าไปมีส่วนร่วมกับชาวบ้านในการพิจารณาหาทางแก้ปัญหาต่าง ๆ โดยช่วยให้ชาวบ้านคิดและเห็นปัญหาตลอดจนวิธีแก้ปัญหาของตนได้ดี และชัดเจนยิ่งขึ้น

เข้าไปทำให้ชาวบ้านมีความเชื่อมั่นในตนเอง ในการคิด ตัดสินใจ แก้ปัญหา และพึ่งตนเองได้ยิ่งขึ้น

เข้าไปทำให้ชาวบ้านพัฒนายิ่งขึ้น

โดยสรุปแล้ว การพัฒนาชุมชนเป็นกระบวนการพึ่งตนเองของประชาชนในการแก้ปัญหาและตอบสนองความต้องการของชุมชน ด้วยกระบวนการเรียนรู้ กระบวนการกลุ่ม และกระบวนการกระตุ้นความคิดสร้างจิตสำนึก

2. แนวคิดและแนวทางการพัฒนาชุมชน²

ความที่การพัฒนาชุมชน เป็นทั้งวิชาการและปฏิบัติการ เป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ เป็นทั้งปรัชญาและปัญญา เป็นทั้งความรู้ว่าด้วยความเป็นจริงแห่งชีวิต และการให้คำมั่นสัญญาว่าจะทำให้ความสุขสมบูรณ์แห่งชีวิตปรากฏเป็นจริงขึ้นมา

วิชาการ ศาสตร์ ปรัชญา มีลักษณะที่เป็นแนวคิด เป็นนามธรรมที่ละเอียดอ่อน ลึกซึ้ง มองไม่เห็น เข้าใจยาก ในขณะเดียวกัน

ปฏิบัติการ ศิลป ปัญญา มีลักษณะที่เป็นแนวทาง เป็นรูปธรรม ที่ปรากฏรูปร่างให้มองเห็น และทำให้เข้าใจง่ายขึ้น

การพัฒนาชุมชน จากแนวคิดสู่แนวทาง

แนวคิด (แบบธรรม)

สมมติฐาน	มนุษย์ทุกคนเกิดมามีค่าเป็นมนุษย์เท่าเทียมกัน มีความคิด มีเหตุผล ตัดสินใจเองได้ สามารถเรียนรู้และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของตนเองได้ สามารถสร้างสรรค์และเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมของตนเองได้
ปรัชญา	ความเชื่อมั่นและศรัทธาในมนุษยชาติว่า ทุกชีวิต มีคุณค่าและความหมาย มีศักดิ์ศรีและศักยภาพ
หลักการ	ยึดประชาชนเป็นสรณะ เริ่มต้นที่ประชาชน ทำงานกับประชาชน ให้บรรลุ (1) จุดหมายเชิงกระบวนการ (พัฒนาความคิด - จิตใจ) (2) จุดหมายเชิงสัมพันธ์ภาพ (พัฒนากลุ่ม - องค์กร) และ (3) จุดหมายเชิงการงาน (พัฒนาชีวิต - ความเป็นอยู่)
จุดมุ่งหมาย	พัฒนาชุมชนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความสุขสมบูรณ์
วัตถุประสงค์	เพื่อให้มนุษย์เข้าถึงศักยภาพสูงสุดที่ธรรมชาติให้มา เพื่อพัฒนาความเป็นมนุษย์ให้สมบูรณ์ด้วยความรู้คู่คุณธรรม
เป้าหมาย	ประชาชนช่วยตนเองและพึ่งตนเองได้ ในการจัดการแก้ปัญหาส่วนตัว/ส่วนรวม และในการสร้างชุมชนที่ประชาชนมีงานทำและครอบครัวมีความสุข
นโยบาย	สร้างพลังชุมชนและใช้พลังชุมชนในการพัฒนาชุมชน ด้วย (1) พลังความคิด (กระบวนการเรียนรู้) (2) พลังการกระทำ (กระบวนการรวมกลุ่ม) และ (3) พลังจิตสำนึกต่อส่วนรวม (กระบวนการอาสาสมัคร)
ยุทธศาสตร์	เอื้ออำนวยให้ประชาชนมีบทบาทและส่วนร่วม ในการแก้ปัญหาและการดำเนินกิจกรรมพัฒนาของชุมชน
กลวิธี	เป็นกระจกเงาสสะท้อนภาพปัญหาชุมชน ให้ประชาชนมองเห็น และเข้าใจปัญหาของตนได้ชัดเจนยิ่งขึ้น ในขณะเดียวกัน ให้กำลังใจ กระตุ้นความคิด ส่งเสริมความรู้ ช่วยให้ประชาชน ช่วยตนเองได้ ในการคิด ตัดสินใจ และลงมือแก้ปัญหาด้วยตนเอง
วิธีการ	(1) จัดตั้งและพัฒนากลุ่ม/องค์กรประชาชนเพื่อส่งเสริมและสนับสนุน ให้สมาชิกมีบทบาทและส่วนร่วมในกิจกรรมกลุ่มและกิจกรรมส่วนรวม (2) ส่งเสริมและสร้างสรรค์ผู้นำชุมชน/อาสาพัฒนาชุมชน เพื่อให้ ประชาชนมีโอกาสเสียสละอุทิศตนเพื่อส่วนรวม

แนวทาง (subsect)

2.1 สมบัติฐาน

จักรวาล โลก ประเทศ สังคม ชุมชน ประกอบไปด้วย
สิ่งที่มีค่ามากที่สุด คือ มนุษย์

มนุษย์ทุกคนเกิดมามีค่าแห่งความเป็นมนุษย์เท่า
เทียมกัน ไม่ว่าจะเกิดมายากดีมีจนในเมืองหรือในชนบท
ในประเทศพัฒนาทางอุตสาหกรรม หรือในประเทศกำลัง
พัฒนาทางเกษตรกรรม

เพราะ มนุษย์ คือ..มนุษย์ มนุษย์ เป็น..มนุษย์
เพราะ

มนุษย์ มีความคิด มีจิตใจ
มนุษย์ มีเหตุผล มีวิจารณ์ญาณ
มนุษย์ สามารถตัดสินใจเองได้
มนุษย์ เรียนรู้สิ่งต่างๆ ได้ทั้งทาง
นามธรรมและรูปธรรม
มนุษย์.. สามารถปรับปรุง/เปลี่ยนแปลง
พฤติกรรมของตนเองได้ตาม
ความคิดของตน

เพราะ

มนุษย์... สามารถสร้างสรรค์และ
เปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อม
ของตนให้เหมาะสม และ
สอดคล้องกับชีวิตความเป็นอยู่
ที่เปลี่ยนแปลงไปในทางที่
ดีขึ้นได้

ฉะนั้น

มนุษย์... ที่จะทำงานพัฒนา (ชุมชน)
มนุษย์ ด้วยกันเองนั้น
จึงต้องมี “มนุษยธรรม”
อย่างน้อยที่สุด...
ต้องเห็น คุณค่าแห่งความเป็น
มนุษย์ของมนุษย์
ต้องเห็น มนุษย์ เป็น มนุษย์
เช่นเดียวกับที่ตนเองเป็น “มนุษย์”

2.2 ปรัชญา

หลักความเป็นจริงแห่งชีวิต ที่นักพัฒนาชุมชน
ยึดถือเป็นสรณะ

คือ “ความเชื่อมั่นและศรัทธาในมนุษยชาติ”

ว่ามนุษย์ทุกชีวิต มีคุณค่า และ มีความหมาย มี
ศักดิ์ศรี และมีศักยภาพ

กล่าวคือ มีฐานะแห่งความเป็นมนุษย์ที่ไม่ควร
ได้รับการเหยียดหยาม ดูหมิ่น เหยียดหยามจากเพื่อนมนุษย์
ด้วยกันเอง มีความสามารถจากการเป็นมนุษย์ที่ควร
ได้รับการยอมรับและทำให้ปรากฏเป็นจริงในทางปฏิบัติจาก
เพื่อนมนุษย์ด้วยกันเอง

2.3 หลักการ

จากสมมติฐาน มาสู่ ปรัชญา

จากปรัชญา มาสู่ หลักการ

หลักการพัฒนากลุ่มคนที่แท้จริง คือ หลักประชาชน กล่าวคือ

1. เริ่มต้นที่ประชาชน ยืนจุดเดียวกับประชาชน มองโลก มองชีวิต มองปัญหา จากทัศนะของประชาชน เพื่อให้เข้าใจปัญหา ความต้องการของประชาชน เพื่อให้เข้าถึงชีวิต จิตใจ ของประชาชน

2. ทำงานร่วมกับประชาชน (ไม่ใช่ทำงานให้แก่ประชาชน เพราะจะทำให้เกิดความคิดมาทวงบุญทวงคุณจากประชาชน ในภายหลัง) การที่จะทำให้ประชาชนเข้าใจปัญหาของตนเองและมีกำลังใจลุกขึ้นต่อสู้กับปัญหา ช่วยกันคิด ช่วยกันแก้ไขปัญหานั้น ย่อมมีหนทางที่จะกระทำได้โดยไม่ยากหากเข้าใจปัญหาและเข้าถึงจิตใจประชาชน

3. ยึดประชาชนเป็นพระเอก ประชาชนต้องเป็นผู้กระทำการพัฒนาด้วยตนเอง ไม่ใช่ เป็นผู้ถูกกระทำ หรือ ฝ่ายรองรับข้างเดียว เพราะผลของการกระทำการพัฒนานั้น ตกอยู่ที่ประชาชนโดยตรง ประชาชน เป็นผู้รับโชค หรือเคราะห์ จากการพัฒนานั้น

ดังนั้น การพัฒนากลุ่มคนจึงมีหลักการที่มีจุดหมาย 3 เชนง ในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และชุมชนมนุษย์ ดังนี้

1) **จุดหมายเชิงกระบวนการ (Process Goal)** เป็น กระบวนการต่อเนื่องในการพัฒนาความคิด/จิตใจมนุษย์ ให้คิดพึ่งตนเอง/มีจิตใจเอื้อเพื่อช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์

2) **จุดหมายเชิงสัมพันธภาพ (Relationship Goal)** เป็น การทำให้มนุษย์มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ร่วมมือร่วมใจกันทำงานเพื่อกันและกัน คือ เพื่อกลุ่ม

3) **จุดหมายเชิงการงาน (Task Goal)** เป็น การทำงานพัฒนาความเป็นอยู่ของมนุษย์ เพื่อ ความอยู่เย็นเป็นสุข

การพัฒนากลุ่มคน เมื่อดำเนินการไปแล้วจักต้องบรรลุจุดหมายพร้อมกัน หรือควบกันไปในการพัฒนาชุมชนมนุษย์ทั้งทางด้านกระบวนการพัฒนาความคิดจิตใจ ด้านสัมพันธภาพในการพัฒนากลุ่ม และด้านการงานอันเป็นกิจกรรมพัฒนาความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นของมนุษย์

